

Na temelju članka 7. stavak 6., članka 33. stav 1. tačka j) i članka 19. Zakona o utemeljenju Neovisnog operatora sustava za prijenosni sustav u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 35/04) te članka 25. Statuta Neovisnog operatora sustava u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik", br. 89/16, 84/18 i 34/23), generalni direktor donosi

PRAVILA ZA OBUSTAVU I PONOVRNO POKRETANJE TRŽIŠNIH AKTIVNOSTI

I - OPĆE ODREDBE

Članak 1. (Predmet Pravila)

- (1) Pravila za obustavu i ponovno pokretanje tržišnih aktivnosti (u daljnjem tekstu: Pravila) se izrađuju u skladu s Uredbom Komisije (EU) 2017/2196 o uspostavljanju mrežnog kodeksa za poremećeni pogon i ponovnu uspostavu elektroenergetskih sustava koja je Odlukom Ministarskog vijeća Energetske zajednice 2022/03/MC-EnC od 15. prosinca 2022. godine prilagođena i uključena u pravni okvir Energetske zajednice.
- (2) Pravilima se uređuju odgovornost i obaveze Neovisnog operatora sustava u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: NOSBiH), operatora distributivnog sustava električne energije, pružatelja pomoćnih/balansnih usluga i ostalih sudionika na tržištu električne energije u procesu obustave tržišnih aktivnosti u slučaju kada:
  - a) je prijenosni sustav u stanju raspada
  - b) je NOSBiH iscrpio sve mogućnosti koje mu pruža tržište, te bi nastavak tržišnih aktivnosti u poremećenom pogonu ometao otklanjanje poremećaja
  - c) bi se nastavkom tržišnih aktivnosti značajno smanjila djelotvornost procesa ponovne uspostave normalnog ili ugroženog normalnog pogona
  - d) nisu dostupni informacijski i komunikacijski sustavi nužni za izvršavanje aktivnosti.
- (3) Ovim Pravilima uređuje se i postupak za ponovnu uspostavu obustavljenih tržišnih aktivnosti koje provodi NOSBiH u koordinaciji sa susjednim operatorima prijenosnih sustava i operatorima distributivnog sustava.

Članak 2. (Izrazi i definicije)

- (1) Izrazi koji se koriste u ovim Pravilima imaju značenja utvrđena u zakonima kojima se uređuje energetska sektor i tržište električne energije te u propisima donesenim temeljem zakona u BiH.
- (2) Osim izraza iz stavka (1) ovog članka, u ovim se pravilima primjenjuju i sljedeće definicije:

- a) „Plan obrane sustava” znači tehničke i organizacijske mjere koje treba poduzimati radi sprečavanja širenja ili pogoršavanja poremećaja u prijenosnom sustavu u cilju izbjegavanja poremećaja i raspada sustava okarakteriziranih kao stanje velikog opsega.
- b) „Plan ponovne uspostave sustava” znači sve tehničke i organizacijske mjere nužne za ponovnu uspostavu normalnog pogona sustava.
- c) „Pogonska sigurnost” znači sposobnost prijenosnog sustava da održava normalni pogon ili da se što prije vrati u normalni pogon, a karakteriziraju je granične vrijednosti pogonskih veličina.
- d) „Poremećeni pogon” znači stanje u kojem je prekoračena najmanje jedna granična vrijednost pogonskih veličina.
- e) „Raspad sustava” znači stanje sustava u kojem prestane raditi dio prijenosnog sustava ili cijeli prijenosni sustav.
- f) „Stanje ponovne uspostave sustava” znači stanje sustava u kojem je cilj svim aktivnostima u prijenosnom sustavu ponovno uspostaviti pogon sustava i održati pogonsku sigurnost nakon raspada sustava ili poremećenog pogona.
- g) „Stanje sustava” znači pogonsko stanje prijenosnog sustava s obzirom na granične vrijednosti pogonskih veličina, a može biti: normalni pogon, ugroženi normalni pogon, poremećeni pogon, raspad sustava i stanje ponovne uspostave.
- h) „Ugroženi normalni pogon” znači stanje u kojem je sustav unutar graničnih vrijednosti pogonskih veličina, no detektiran je ispad s popisa ispada, a raspoložive korektivne mjere nisu dovoljne da se održi normalni pogon.

Članak 3. (Pravni okvir)

- (1) NOSBiH je odgovoran za rad tržišta električne energije tijekom poremećenog pogona, raspada prijenosnog sustava i stanja ponovne uspostave sustava, kao i u slučajevima nedostupnosti informacijskih i komunikacijskih sustava. Obustavljanje tržišnih aktivnosti predstavlja posljednju mjeru koju primjenjuje NOSBiH u navedenim stanjima sustava.
- (2) Ova Pravila uzimaju u obzir postojeći pravni okvir u Bosni i Hercegovini osobito Zakon o prijenosu, regulatoru i operatoru sustava električne energije u BiH (“Službeni glasnik BiH”, br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11), Zakon o utemeljenju Neovisnog operatora sustava za prijenosni sustav u BiH, Mrežni kodeks, Tržišna pravila, Procedure za pomoćne usluge, Pravilnik o radu dnevnog tržišta balansne energije te pravila za dodjelu prekozonskih odnosno prekograničnih prijenosnih kapaciteta.
- (3) Ova Pravila uzimaju u obzir Plan obrane elektroenergetskog sustava od velikih poremećaja (u daljnjem tekstu: Plan obrane sustava), koji donosi NOSBiH, osiguravajući maksimalnu učinkovitost ponovne uspostave normalnog pogona nakon poremećaja koji se mogu dogoditi u elektroenergetskom sustavu.

II - OBUSTAVA TRŽIŠNIH AKTIVNOSTI

Članak 4. (Tržišne aktivnosti koje mogu biti obustavljene)

- (1) Prijenosni sustav može biti u sljedećim stanjima:
- normalan pogon
  - ugrožen normalan pogon
  - poremećeni pogon
  - raspad prijenosnog sustava
  - ponovna uspostava prijenosnog sustava.
- (2) Na tržištu električne energije u Bosni i Hercegovini moguće je obustaviti sljedeće tržišne aktivnosti:
- odjelu i korištenje prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona
  - zaprimanje i aktiviranje ponuda u balansnom mehanizmu
  - prijavu i potvrđivanje dnevnih rasporeda tržišnih sudionika
  - unutardnevna izmjena dnevnih rasporeda tržišnih sudionika
  - druge tržišne aktivnosti čija se obustava smatra nužnom za očuvanje sigurnog i pouzdanog pogona prijenosnog sustava i ponovnu uspostavu prijenosnog sustava.

Članak 5. (Razlozi obustave tržišnih aktivnosti)

Tržišne aktivnosti iz članka 4. stavak (2) ovih pravila mogu biti obustavljene u sljedećim situacijama:

- ako dođe do pojave pogonskog stanja raspada prijenosnog sustava
- ako se sustav nalazi u poremećenom pogonu i NOSBiH je iscrpio sve mogućnosti koje mu pruža tržište te bi se nastavkom tržišnih aktivnosti narušio ili pogoršao jedan ili više sljedećih uvjeta:
  - postoji najmanje jedno narušavanje graničnih vrijednosti pogonskih veličina (napona, struje ili struje kratkog spoja)
  - frekvencija ne ispunjava kriterije ni za normalni pogon, niti za ugroženi normalni pogon
  - aktivirana je najmanje jedna mjera iz Plana obrane sustava
  - postoji neraspoloživost informacijskih i komunikacijskih alata ključnih za sigurno vođenje elektroenergetskog sustava (u daljnjem tekstu: EES) dulje od 30 minuta
- ako bi se nastavkom tržišnih aktivnosti znatno smanjila djelotvornost procesa ponovne uspostave sustava u stanje normalnog ili ugroženog normalnog pogona

- d) ako nisu dostupni alati i komunikacijska sredstva koja su NOSBiH-u nužna za provođenje tržišnih aktivnosti, odnosno ako je ispunjen jedan od sljedećih uvjeta:
  - 1) neispravan rad ili prekid rada informacijske i telekomunikacijske infrastrukture
  - 2) neovlašteno presretanje i preusmjerenje mrežnog prometa
  - 3) pojava zlonamjernog koda na kritičnoj IT infrastrukturi
- e) ako dođe do pojave zagušenja u elektroenergetskom sustavu BiH i/ili susjednim prijenosnim sustavima.

Članak 6. (Procjena situacije)

Situacije iz članka 5. ovih pravila procjenjuju se objektivno definiranim parametrima iz članka 7. koji uzimaju u obzir sljedeće:

- a) postotak ispada konzuma u regulacijskom području, odnosno:
  - 1) nemogućnost znatnog dijela balansno odgovornih strana da održavaju uravnoteženost svoje proizvodnje, potrošnje i razmjene električne energije ili
  - 2) nemogućnost NOSBiH-a da provodi uobičajene procese balansnog tržišta radi provedbe učinkovite ponovne uspostave normalnog pogona prijenosnog sustava
- b) postotak ispada proizvodnje u regulacijskom području koja odgovara nemogućnosti znatnog dijela balansno odgovornih strana da održavaju svoju uravnoteženost proizvodnje, potrošnje i razmjene električne energije
- c) udio i geografsku raspodjelu neraspoloživih elemenata prijenosnog sustava, odnosno:
  - 1) otočni rad znatnog dijela regulacijskog područja zbog čega su uobičajeni procesi na balansnom tržištu kontraproductivni ili
  - 2) smanjenje prekozonskog kapaciteta između zona trgovanja na nulu
- d) nemogućnost izvršavanja svojih tržišnih aktivnosti sljedećih subjekata zbog uzroka koji su izvan njihove kontrole:
  - 1) balansno odgovornih strana,
  - 2) pružatelja balansnih usluge,
  - 3) operatora distribucijskih sustava
- e) nedostupnost alata i komunikacijskih sredstava nužnih za:
  - 1) proces ponovne uspostave frekvencije ili
  - 2) proces uspostave zamjenskih rezervi ili

- 3) dostavljanje dnevnih rasporeda tržišnih sudionika sukladno uputama za dostavljanje dnevnih rasporeda.

Članak 7. **(Objektivni parametri)**

- (1) Objektivno definirani parametri su sljedeći:
  - a) postotak ispada potrošnje u regulacijskom području
  - b) postotak ispada proizvodnje u regulacijskom području koja odgovara nemogućnosti znatnog dijela balansno odgovornih strana da održavaju svoju uravnoteženost proizvodnje, potrošnje i razmjene električne energije
  - c) udio i geografska raspodjela neraspoloživih elemenata prijenosnog sustava
  - d) postotak balansno odgovornih strana koje su spriječene u izvršavanju svojih tržišnih aktivnosti zbog uzroka koji su izvan njihove kontrole
  - e) postotak pružatelja usluge uravnoteženja sustava koji su spriječeni u izvršavanju svojih tržišnih aktivnosti zbog uzroka koji su izvan njihove kontrole
  - f) nedostupnost alata i komunikacijskih sredstava neophodnih za izvršavanje tržišnih aktivnosti.
- (2) Ukoliko se objektivno definiranim parametrom iz stavka (1) točka a) i b) ovog članka utvrdi pojava situacija iz članka 5., onda se vrijednost parametra od najmanje 50% uzima dovoljnom za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti.
- (3) Ukoliko se objektivno definiranim parametrom iz stavka (1) točka c) ovog članka utvrdi pojava situacija iz članka 5., onda se vrijednost parametra dovoljnog za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima rezultat analize sigurnosti pogona prijenosnog sustava ili 50%.
- (4) Ukoliko se objektivno definiranim parametrom iz stavka (1) točka d) ovog članka utvrdi pojava situacija iz članka 5., onda se vrijednost parametra dovoljnog za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima vrijednost od najmanje 20%.
- (5) Ukoliko se objektivno definiranim parametrom iz stavka (1) točka e) ovog članka utvrdi pojava situacija iz članka 5., onda se vrijednost parametra dovoljnog za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima vrijednost od najmanje 50%.
- (6) Ukoliko se objektivno definiranim parametrom iz stavka (1) točka f) ovog članka utvrdi pojava situacija iz članka 5., onda se nedostupnost pojedinog alata zajedno s odgovarajućim komunikacijskim sredstvom smatra dovoljnim za proglašenje nastanka situacije relevantne za obustavu pojedinih tržišnih aktivnosti uzima vrijednost od najmanje 20%.
- (7) Objektivno definirane parametre iz stavka (1) ovog članka, koje nije moguće utvrditi ili izmjeriti na temelju informacija kojima raspolaže, NOSBiH procjenjuje u stvarnom vremenu.

- (8) Zadovoljenjem kriterija objektivno definiranih parametara za obustavu tržišne aktivnosti ne postoji obveza obustave bilo koje tržišne aktivnosti, niti obustava više tržišnih aktivnosti mora biti provedena istovremeno. NOSBiH ima pravo odlučiti koja tržišna aktivnost treba biti obustavljena u skladu s određenom situacijom i koliko dugo. Pri tom se NOSBiH usklađuje s drugim uključenim stranama, ovisno o konkretnoj tržišnoj aktivnosti.

Članak 8. (Usklađivanje aktivnosti)

- (1) U slučaju obustave tržišnih aktivnosti, na zahtjev NOSBiH-a svaki sudionik na tržištu električne energije dužan je uskladiti svoje aktivnosti s redoslijedom aktivnosti koje dostavlja NOSBiH.
- (2) Za vrijeme obustave tržišnih aktivnosti NOSBiH usklađuje svoje aktivnosti osobito s:
- a) drugim operatorima prijenosnih sustava u skladu s pravilima o radu interkonekcije
  - b) operatorima prijenosnog sustava unutar regulacijskog bloka i drugim operatorima prijenosnog sustava s kojima ima ugovorene mehanizme prekogranične razmjene energije uravnoteženja
  - c) regionalnim koordinacijskim centrom
  - d) operatorima distribucijskog sustava
  - e) koordinacijskim centrom zaduženim za provjeru dnevnih rasporeda
  - f) ostalim sudionicima na tržištu.
- (3) Sve uključene strane su obvezne imati ažurnu listu i kontaktne podatke ostalih uključenih strana koje su dužni obavještavati u skladu s ovim pravilima.
- (4) Početak obustave jedne ili svih tržišnih aktivnosti iz članka 4. stavak (2) ovih pravila je početak prvog sljedećeg obračunskog intervala u odnosu na obračunski interval u kojem je NOSBiH obavijestio strane uključene u postupak obustave tržišnih aktivnosti.

Članak 9. (Obustava dodjele i korištenja prekozonskih prijenosnih kapaciteta)

- (1) U skladu s pravilima za dodjelu prekozonskih prijenosnih kapaciteta dodjela prijenosnih kapaciteta i korištenje dodijeljenih prijenosnih kapaciteta između zona trgovanja može se obustaviti, u slučajevima iz članka 5. ovih pravila ili ako je u susjednoj trgovinskoj zoni proglašena obustava tržišne aktivnosti dodjele i korištenja kapaciteta između zona.
- (2) NOSBiH može odlučiti da obustavi dodjelu prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona na svim ili pojedinim granicama svoje trgovinske zone i u slučaju ispunjavanja objektivno definiranih parametara iz članka 7. ovih pravila.
- (3) NOSBiH može odlučiti da smanji pravo na kapacitet između zona trgovanja, koje je dodijeljeno u postupcima eksplicitne dodjele kapaciteta, ako takva mjera može pomoći vraćanju sustava u stanje normalnog ili ugroženog normalnog pogona.

- (4) U slučaju obustave dodjele prijenosnog kapaciteta između trgovinskih zona ili smanjenja dodijeljenog prava na kapacitet, NOSBiH je dužan, bez odgode, o tome obavijestiti sudionike na tržištu.
- (5) U slučaju smanjenja dodijeljenog prijenosnog kapaciteta između zona trgovanja za koje je izvršeno spajanje tržišta, NOSBiH ovo ograničenje provodi u koordinaciji s drugim operatorima prijenosnog sustava.
- (6) U slučaju obustave dodjele i korištenja prekozonskih prijenosnih kapaciteta, NOSBiH je dužan isplatiti naknadu tržišnim sudionicima određenim u skladu s pravilima za dodjelu prijenosnih kapaciteta na granicama zona trgovanja NOSBiH-a i susjednih operatora prijenosnog sustava.

Članak 10.
(Obustava nabave kapaciteta za balansiranje EES-a)

- (1) NOSBiH neće obustaviti tržišnu aktivnost nabave kapaciteta za balansiranje EES-a.

Članak 11.
(Obustava balansnog tržišta)

- (1) NOSBiH neće obustaviti tržišnu aktivnost nabave energije uravnoteženja na balansnom tržištu.
- (2) Sudionici na tržištu koji su registrirani kao pružatelji pomoćnih ili balansnih usluga dužni su staviti na raspolaganje NOSBiH-u ne samo ugovorene, nego i sve druge raspoložive balansne kapacitete.
- (3) U slučaju sudjelovanja u aktivaciji ponuda energije uravnoteženja sa zajedničke liste ekonomskog prvenstva, NOSBiH može ponude energije uravnoteženja koje su prosljeđene drugim operatorima sustava proglasiti neraspoloživima.

Članak 12.
(Obustava prijava dnevnih rasporeda)

- (1) Prijava i potvrda dnevnih rasporeda, odnosno unutardnevne izmjene dnevnog rasporeda tržišnog sudionika, koje se provode u skladu s pravilima koja uređuju rad prijenosnog sustava mogu se obustaviti u slučajevima iz članka 5. ovih pravila.
- (2) U slučaju obustave prijave i potvrde dnevnih rasporeda i unutardnevne izmjene dnevnih rasporeda, NOSBiH je dužan, bez odgode, obavijestiti o tome sudionike na tržištu, druge operatore prijenosnog sustava u skladu s pravilima o radu interkonekcije te nadležne koordinacijske centre za verifikaciju dnevnih rasporeda.
- (3) U slučaju obustave prijave i potvrde dnevnih rasporeda i unutardnevne izmjene dnevnih rasporeda balansnih strana, balansno odgovorne strane su dužne korigirati svoje dnevne rasporede u skladu sa zahtjevom NOSBiH-a.
- (4) Balansno odgovorne strane su odgovorne za odstupanje koje nastane u razdoblju obustave tržišnih aktivnosti.

III - PONOVO POKRETANJE TRŽIŠNIH AKTIVNOSTI

Članak 13.

(Uvjeti za pokretanje tržišnih aktivnosti)

- (1) NOSBiH dogovara postupak ponovnog pokretanja obustavljene tržišne aktivnosti u koordinaciji s nadležnim subjektima iz članka 8. stavak (2) ovih pravila.
- (2) NOSBiH pokreće tržišne aktivnosti ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:
  - a) Otklonjeni su razlozi koji su doveli do obustave tržišnih aktivnosti.
  - b) U određenom trenutku više ne postoji osnova za obustavu tržišnih aktivnosti.
  - c) NOSBiH je o početku aktivnosti pravovremeno obavijestio sve subjekte navedene u članku 8. stavak (2) ovih pravila na način propisan u poglavlju IV. ovih pravila.

Članak 14.

(Redoslijed procedura ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti)

- (1) Ako je obustavljeno više tržišnih aktivnosti, redoslijed ponovnog pokretanja utvrđuje NOSBiH u koordinaciji s relevantnim stranama iz članka 8. stavak (2) ovih pravila.
- (2) Redoslijed ponovnog pokretanja mora osigurati da prijelaz iz stanja obustave u stanje normalnog obavljanja tržišnih aktivnosti ne ugrozi rad prijenosnog sustava.
- (3) Pri ponovnom pokretanju tržišnih aktivnosti NOSBiH vodi računa o uobičajenom vremenskom tijeku tržišnih aktivnosti te o procedurama koje se odvijaju svaki dan u predviđeno vrijeme.
- (4) Ako se steknu uvjeti za ponovnu uspostavu tržišne djelatnosti, NOSBiH će u koordinaciji sa susjednim operatorima prijenosnog sustava ponovno pokrenuti uspostavu tržišnih aktivnosti zahvaćenih obustavom tržišnih aktivnosti u slučajevima iz članka 5. ovih pravila.
- (5) Kada se ponovno pokrene dodjela i korištenje prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona, NOSBiH će ažurirati vrijednosti prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona za proces dodjele kapaciteta, sukladno proračunatim vrijednostima prijenosnih kapaciteta između trgovinskih zona.
- (6) O vremenu ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti NOSBiH obavještava relevantne strane iz članka 8. stavak (2) ovih pravila.
- (7) Trenutak početka tržišnih aktivnosti iz članka 4. stavak (2) ovih pravila je početak prvog sljedećeg obračunskog intervala u odnosu na obračunski interval u kojem je NOSBiH obavijestio strane uključene u proces ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti iz članka 4. stavak (2) ovih pravila.

IV - KOMUNIKACIJSKI POSTUPAK I OBAVJEŠTAVANJE

Članak 15.

(Komunikacija prilikom obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti)

- (1) NOSBiH je dužan komunicirati sa stranama iz članka 8. stavak (2) ovih pravila prilikom obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti prema načelima transparentnosti i nediskriminacije.
- (2) Komunikacija između NOSBiH-a i strana uključenih u postupak obustave i ponovne uspostave tržišnih aktivnosti odvija se putem elektroničke pošte, telefona, web stranice NOSBiH-a ili društvenih mreža.

Članak 16.

(Obavješćavanje prilikom obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti)

- (1) NOSBiH obavješćava uključene strane iz članka 8. stavak (2) ovih pravila posebno o:
  - a) početku i razlogu obustave pojedinih djelova tržišta
  - b) tijeku procesa ponovnog pokretanja i najboljoj procjeni trenutka ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti
  - c) najboljoj procjeni, a kasnije i trenutku nastavka obustavljenih tržišnih aktivnosti
  - d) dostupnosti informacijskih i komunikacijskih sustava potrebnih za tržišne aktivnosti.
- (2) NOSBiH, po potrebi, ima pravo od stranaka iz članka 8. stavak (2) ovih pravila zatražiti podatke koji pridonose razumijevanju operativne situacije koja utječe na obustavu i nastavak tržišnih aktivnosti.
- (3) NOSBiH je dužan ažurirati obavijesti o obustavi i ponovnoj uspostavi tržišnih aktivnosti te, bez odgode, o tome obavijestiti strane na koje obustava i ponovni početak tržišnih aktivnosti utječe.
- (4) NOSBiH je dužan izraditi izvješće o provedenim aktivnostima u postupku obustave i ponovne uspostave tržišnih aktivnosti te ga objaviti na svojoj web stranici u roku od 30 dana od dana ponovne uspostave tržišnih aktivnosti.
- (5) O poduzetim aktivnostima u postupku obustave i ponovnog pokretanja tržišnih aktivnosti, NOSBiH će dostaviti informaciju Državnoj regulatornoj komisiji za električnu energiju (u daljnjem tekstu: DERK).

V - ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 17.

(Tumačenje Pravila)

Za tumačenje ovih Pravila nadležan je NOSBiH.

Članak 18.
(Izmjene i dopune Pravila)

U slučaju potrebe za izmjenama ili dopunama ovih pravila, NOSBiH samoinicijativno, ili na prijedlog DERK-a, pokreće postupak izmjena ili dopuna ovih pravila.

Članak 19.
(Stupanje na snagu)

Ova pravila stupaju na snagu nakon što ih DERK odobri i objavljuju se na web stranici NOSBiH-a.